

Két portré a falon

Római ösztöndíjas művészek II.
– Zugor Sándor

P. SZABÓ ERNŐ

???

ZUGOR SÁNDOR:
Ligur tenger, 1948,
akvarell papíron,
24×33 cm

Két portrét őriz budapesti lakásában Zugor Emília az egyik könyvespolca felett. Az egyik olajképről egy kamaszlány néz szembe a nézővel, a másikkól egy harmincas éveiben járó fiatalember. A fiatal lány Emíliát ábrázolja, ahogy őt egykor a másik képen látható bátyja, Zugor Sándor (1923–2012) festőművész látta. Szűk tizennégy év volt közöttük a korkülönbség, és a fivér egy kicsit az apa szerepét is betöltötte húga életében. Emília azt mondja, a három bátyja közül ő volt a legkedvesebb; neki köszönheti a szépségre és bizonyos mértékig talán az emberi furcsaságokra való fogékonyságát is. Sándor vitte koncertekre, felolvasásokra, előadásokra, művészársai közé fejmodellnek. Bátyja azt szerette volna, ha úgy nő fel, hogy nyitott a művészetekre,

értő befogadója a vizuális alkotásoknak és a zenének – ez utóbbi Sándor számára nagyon fontos volt, a zene későbbi munkáiban is többször megjelent témaként.

Zugor Sándor a Délvidéken, a horvát–bosnyák határ közelében született. Apja az első világháború után Horvátországban görögkeleti ikonokat restaurált, és eközben ismerkedett meg Slavonski Brodban későbbi horvát feleségével, aki Sándor születése után követte őt Magyarországra, ahol további három gyerekük született. A család előbb Székesfehérvárott, Zugor Sándor apjának pátriájában lakott, majd a második világháború után kerültek Budára.

„Különös idők voltak azok” – emlékszik több mint hetven év távlatából Emília. „Amikor a bátyám a Képzőművészeti Főiskolán volt utolsó éves hallgató, néhányan – ő, Böhm Lipót (Poldi), Reigl Judit és Orosz Gellért megkapták a

Fotó: Kallman Maklary Fine Arts

Fotó: Kalman Maklary Fine Arts

várták az olasz vízumot. A római megérkezést igazi csodaként élték meg. Sándor beszélt olaszul, és a mediterráneum szeretete egész későbbi életén át elkísérte. Az külön adomány a sorstól, hogy a többi magyar ösztöndíjas, akikkel egy időben volt kinn Rómában, csupa kiváló és a későbbiekben maradandót alkotó ember volt: Cs. Szabó László író és műkritikus, Szervánszky, Pilinszky és Weöres Sándor, Lukács György, és persze a szorosabbban vett festőbarátok: Bíró Zsuzsa, Hantai Simon, Bíró Antal. Ez a közös élmény sokáig összekötötte őket” – mondja Emília. Majd így folytatja: „Nagy bánatom, hogy a testvérem Olaszországban készült festményeiből alig maradt meg néhány. Abból az időszakból elsősorban pár rajzot, karikatúrát, vázlatot őrzök.”

Az ösztöndíjat a végletekig beosztva, alaposan lefogyva, de az olasz csizmát beutazva, 1948-ban tért vissza Sándor Magyarországra, ahol közben megváltoztak a viszonyok. Erről az ösztöndíjasokhoz is eljutottak a hírek, ezért a Római Akadémia vezetője unszolásának ellenére nem is mindegyikük tért haza, tartva az itthoni irány további keményedésétől. Hantai, Bíró Zsuzsa és Bíró Antal egyenesen Párizsba mentek, Poldi, Sándor és Reigl Judit viszont hazajöttek, mert azt remélték, hogy a már korábban megkapott francia vízum birtokában

ZUGOR SÁNDOR:
Önarckép, 1948,
akvarell papír,
24,5×34 cm

minisztériumtól használatra a zugligeti Zipernovszky-villát. Ezzel kapcsolatban ma is őrzök egy orosz nyelvű dokumentumot Veres Péter aláírásával – valószínűleg a megszálló hatalom embereinek szólt –, hogy segítsék az irat felmutatóját ügyei intézésében. Később rövid úton kitétek őket onnan, de a művészársaság összetartó maradt, és később abban a háromszobás lakásban, amit a budai hegyvidéken szereztünk, sokszor összejöttek, sőt volt, hogy Poldi hónapokig ott is lakott. Emlékszem, gyönyörűen énekelt, szicíliai népdalokat is.”

Sándor többször volt művésztelepen is – Tiszaladányban és Felsőbalogon –, ahova Bíró Antal, Reigl Judit és Poldi – ahogy később Rómában nevezték, a „négy apostol” – többnyire egyszerre utazott. „Sándor, engem, a kislányt is elvitt” – mondja Emília. Felsőbalogon egy üres kastélyban laktak. „Reigl Judit gyakran rajzolt engem és egy falusi kislányt. Amikor a bátyámat behívták munkaszolgálatra, ott maradtam velük, a jóval idősebb festők között. Én is festegetni kezdtem, a testvérem később meg is mutatta az akvarelleket főiskolai mesterének, Szőnyi Istvánnak.”

1945-46 körül, az úgynevezett Római Ösztöndíj jóvoltából több tehetséges fiatal művész számára nyílt lehetőség arra, hogy Olaszországba utazzon, és a mediterrán levegőn színesebbé váljon palettája. „A testvérem indulás előtt a konyha falára írta fel a leendő címüket: Collegium Hungaricum, Via Giulia 1. Úgy emlékszem, hogy Poldival (Bóhm Lipót) és Reigl Judittal több hétig Bécsben

Fotó: Kalman Maklary Fine Arts

ZUGOR SÁNDOR: *Itáliai táj*, 1948, akvarell papíron, 24×34 cm

itthon csak rövid ideig pihennek meg, és utazhatnak újra. A hatóság azonban szinte azonnal bevonta az útleveleiket. Kint készült munkáikat a Főiskolán egy kisebb emeleti teremben mutatták be a teljes alsó szintet elfoglaló, a szovjet festőbrigádok szocialista realista munkáiból rendezett kiállítás árnyékában. „Pár nap múlva jelent meg Rákosi Mátyás beszéde, amiben elhangzott, hogy »nincs szükségünk a dekadens nyugati kultúrára«. Ez számukra a következő évekre teljes kilátástalanságot jelentett. De élni kellett – ezért bátyám Poldival több száz giccset gyártott megrendelésre a szabadság-hegyi lakás nappalijában egy Akácfa utcai kereskedőnek. Ezen kívül operaházi statisztálást is vállalt, és nyelvet tanított.”

fotó: Kálmán Maklary Fine Arts

A négy apostol
BÖHM POLDI, BÍRÓ
ANTAL, ZUGOR
SÁNDOR és **REIGL**
JUDIT Szicíliában,
1948

Poldi később nagy nehezen szerzett lakást magának, de mivel a helyzetet a társaság eléggé reménytelennek látta, többször elindultak a határ felé. „A két bátyám még a 40-es évek végén elhatározta, hogy disszidál. Először elkapták és tönkrevérték őket. Később az egyik bátyámnak sikerült átjutnia, majd egy másik alkalommal Sándor is újra próbálkozott, ezúttal Poldival, de megint nem volt szerencséje. Mindkettőjüket leültették egy évre Veszprémben. 1956 előtt egyedül Reigl Judit próbálkozott sikeresen a társaságból a zöld határon való átjutással.”

Múlt az idő. A pozitív változások jeleként újra megindultak a művésztalépek, melyek egyrészt alkotási lehetőséget és műtermet jelentettek, másrészt biztos étkezést, ami akkoriban nem volt lényegtelen. Emília Sárospatakat emeli ki, mint Sándor talán legkedvesebb alkotóhelyét. „Az 50-es évek közepén folyamatosan festett, nagyon készült egy múcsarnoki kiállításra. Mindig el akart menni az országból, de akkor pont nem. És akkor jött 1956.”

Sándor a tíz évvel fiatalabb felesége unszolására harmadszor is nekiindult a határnak. Amerikába akartak kijutni. „Az addig készült legjobb műveiből, azokból, amikből a kiállítása nyílt volna, összerakott egy mappát, és egy kollégára bízta, hogy juttassa ki Bécsbe. Azzal akart bemutatkozni az Újvilágban. Sajnos azonban a mappa valahol eltűnt, a kolléga

később csak széttárta a kezét, amikor én Sándor nevében kérdeztem róla.” New Yorkban barátok, szakmai segítők és az elveszett mappa miatt gyakorlatilag képek nélkül kellett újrakezdenie, de végül, ha nem is könnyen, sikerült művészként gyökeret eresztenie.

Itthon újra a 80-as években volt az első önálló kiállítása Székesfehérvárott, amelyre sok képet hozott haza. Ennek és még néhány további kiállításának (Budapest Galéria, Kaposvári Múzeum) a tető alá hozását a festőkolléga, Eigel István segítette elő. Zugor Sándor sok képet adományozott a Magyar Nemzeti Galériának, ez egyszerűbbnek tűnt, mint visszaszállítani a képeket a tengeren túlra.

2001-ben aztán egy nagyobb önálló kiállítás lehetősége merült fel, a Vigadóban ajánlottak neki helyet, de ekkor már nem volt egészséges. Bár készült a bemutatóra, 2002-ben a betegség legyőzte. „Utolsó erejével 28 képet hazajuttatott a kedves emlékü Sárospatakra, de mire a köszönő levelet megkaphatta volna, meghalt. Halála után nem sokkal a második felesége által hazaküldött 56 képből is jó párat a sárospataki múzeumnak adományoztam, miután rendeztek ott neki egy nagyon szép kiállítást. A múzeum kiadott egy monográfiát is a munkásságáról, Vámosi Katalin tollából. Mindehhez sok munka, pénz és szervezés kellett, de az eredmény engem nagyon boldoggá tett.” – mondja Emília.

Hogy milyen művész volt Zugor Sándor, azt képei újbóli kiállításával lehetne megmutatni. És hogy milyen ember volt? „Igyekezett mindennek örülni, annak is, ha csak szépen sütött a nap, vagy ha evett egy jót. Sokat leveleztünk, megosztotta gondolatait, és én a leveleinek egy részét le is gépeltem. Örzőm, ahogy az emlékét is.”

A cikk megjelenését a B. Braun támogatta.